

PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI

09.09.2019
Eğirdir/ISPARTA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI DÜZENLEME KURULU.....	ii
PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI BİLİM KURULU.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
PARFÜM (KOKU)	1
PARFÜMÜN TARİHÇESİ.....	6
PARFÜM DÜNYASININ İLKLERİ.....	11
PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU	12
AR-GE ÇALIŞMA GRUBU RAPORU	12
YETİŞTİRME TEKNİĞİ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU.....	16
SEKTÖR ANALİZİ ÇALIŞMA GRUBU RAPORU	20
FOTOĞRAFLAR.....	22

PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI DÜZENLEME KURULU

Onursal Başkan: Özkan KAYACAN

Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürü

Başkan: Dr. Şerif ÖZONGUN

Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürü

Volkan GÜLER

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

Dr. Ayten SALANTUR

Tarla Bitkileri Araştırmaları Dairesi Başkanı

Zir. Yük. Müh. Aydın KARAKUŞ

TAGEM Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grup Koordinatörü

Doç. Dr. Melike ÇETİNBAŞ - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Dr. Hasan Cumhur SARISU - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Dr. Seçkin GARGIN - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Pey. Yük. Mim. Rafet SARIBAŞ - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Ayşegül SARISU - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Bilal DEMİR - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Erdiñ GÜNAY - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Figen AKYÜZ - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Hakkı KOÇAL - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Hasan ASLANCAN - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. İsmail DEMİRTAŞ - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Kemal AKA - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Ömer Faruk KARAMÜRSEL - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Yük. Müh. Sinan BUTAR - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Zir. Müh. Bilal YALÇIN - *Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*

Koordinatör V. Ömer Ferda AKYOL - *Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı*

Uzman Abdurrahman ÖZSOY - *Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı*

Uzman Erol KAVAS - *Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı*

PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI BİLİM KURULU

Prof. Dr. Emine BAYRAM
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Burcu YAMAN
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Prof. Dr. Hasan BAYDAR
ISUBÜ Ziraat Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Erdiñ GÜNAY
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Prof. Dr. İsa TELCİ
ISUBÜ Ziraat Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Gülsüm BOZTAŞ
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Prof. Dr. Murat KARTAL
Bezmialem Vakıf Ü. Eczacılık Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Hasan ASLANCAN
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Prof. Dr. Murat TUNÇTÜRK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Kemal YILMAZ
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Prof. Dr. Neşet ARSLAN (Emekli)
Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Zir. Yük. Müh. Selma YASAK
ISUBÜ Ziraat Fakültesi

Prof. Dr. Temel ÖZEK
Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

Peyzaj Yüksek Mimarı Rafet SARIBAŞ
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Doç. Dr. Fatma Handan GİRAY
ISUBÜ Ziraat Fakültesi

Koordinatör V. Ömer Ferda AKYOL
BAKA Yatırım Destek Ofisi

Doç. Dr. Sabri ERBAŞ
ISUBÜ Ziraat Fakültesi

Uzman Abdurrahman ÖZSOY
BAKA Yatırım Destek Ofisi

Doç. Dr. Serdar SEZER
SDÜ Tıp Fakültesi

Uzman Erol KAVAS
BAKA Yatırım Destek Ofisi

Zir. Yük. Müh. Bilal DEMİR
Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

ÖNSÖZ

‘Özünde Güzel Koku Var’ sloganıyla Milli Mücadelenin 100. yılı ve Eğirdir Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü’nün kuruluşunun 25. Yılı etkinlikleri kapsamında, Ülkemizin ilk “Parfüm Bitkileri Çalıştayı” 09.09.2019 Pazartesi günü Eğirdir ilçemizde gerçekleştirilmiştir. Çalıştay Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) ile Bakanlığımıza bağlı Eğirdir Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (MAREM) ortaklığında ilgili kurum kuruluşların destekleriyle, üreticiden sanayiciye, sivil toplum örgütlerinden kozmetik üreticilerine kadar geniş bir katılımcı yelpazesıyla tüm paydaşların bir araya geldiği alanında yapılan ilk çalıştay olma özelliğindedir. Çalıştay parfüm bitkilerinin geleceği ve sektör analizi konusunda, durum tespiti ve süreç iyileştirme çalıştayı olarak düzenlenmiştir.

Ülkemiz uçucu yağ bitkileri sektörü açısından incelendiği zaman; Dünya gül yağı ihtiyacının % 60’ını, baharatlık kekik ihtiyacının % 80’inini karşılamaktadır. Bunların dışında, defne, farklı kekik ve adaçayı türleri gibi parfüm bitkileri de doğadan toplanarak değerlendirilmektedir. İthal edilen ürünlere baktığımız zaman ise ilk sıralarda narenciye uçucu yağları ve nane uçucu yağı yer almaktadır. Bunların dışında ülkemizde yetiştirilemeyen bitkilerin uçucu yağları da ithal ettiğimiz ürünler arasında bulunmaktadır. Ülkemizde çoğunluğu İstanbul bölgesinde olmak üzere parfüm ve kimya alanında faaliyet gösteren önemli kimya firmaları bulunmaktadır. Kimya firmaları hammadde olarak kullandığı uçucu yağlarını çoğunlukla ithalat yoluyla karşılamaktadır. Ülkemiz parfüm bitkileri yetiştiriciliğine uygun bir coğrafyaya sahip olmasına rağmen, paydaşların farklı sebeplerle bir araya gelip iletişim kuramaması nedeniyle parfüm bitkileri yetiştiriciliği tam olarak gelişmemiş ve ihtiyaç duyulan uçucu yağlar ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Gül yağı işleme tesislerinin tamamına yakını Isparta ili ve civarında bulunmaktadır. Gül yağının işleme süreci yılda 3 ay olup, kalan 9 ayda işletmeler atıl durumda beklemektedir. Ancak yapılacak kazan ilavesi ve diğer küçük değişikliklerle işletmelerin işleme kapasiteleri tüm yıla yayılabilir. Bu altyapı işletmelerde mevcut olup; farklı parfüm bitkileri de yılın diğer zamanlarında işlenerek yeni pazarlar bulunabilir.

Enstitümüz parfüm bitkileri sektöründe ilgili kurum ve kuruluşların destekleriyle önemli bir çalıştay gerçekleştirdi ve sektörün paydaşlarını bir araya getirdi. Çalıştay ile Türkiye’de ve Batı Akdeniz’de zengin floranın, tıbbi-aromatik bitkilerin ve endemik bitkilerin potansiyel zenginliğine dikkat çekilerek durum tespiti, sorun ve çözüm önerileri ile sektörde paydaşların birlikte ilerleyebileceği yol haritasının önemi vurgulanmıştır. Çalıştayda “Parfüm Bitkileri Yetiştirme Tekniği”, “Parfüm Bitkileri Ar-Ge” ve “Parfüm Bitkileri Sektör Analizi”

Çalışma grupları oluşturulmuş, üreticiler, sektör temsilcileri, devlet yetkilileri, STK'lar ve bilim insanları söz konusu çalışma gruplarına katkı sağlamıştır. Çalışma gruplarında sektörün geleceğini belirleyecek stratejinin nasıl olması gerektiği, sorunlar ve çözüm önerileri yanında sektörün durum tespiti, parfüm bitkilerinin geleceği, sektöre ait süreç iyileştirme çalışmaları ile çözüm sağlayıcı kurumların neler olabileceği, sektöre yön verecek yol haritasının nasıl olması gerektiği gibi konularda alıştay sonuç raporu hazırlanmıştır.

Ülkemizde ilk kez düzenlenen "Parfüm Bitkileri alıştayı" ile hazırlanan alıştay Sonuç Raporunun parfüm bitkilerine ait tüm sektör paydaşlarına ve Ülkemize hayırlı olmasını diliyorum.

Selam ve Saygılarımla...

Özkan KAYACAN
TAGEM Genel Müdürü

PARFÜM (KOKU)

GÜZEL KOKU RUHUN GIDASIDIR...

Koku, Latince “fumum” olarak bilinir. Fumum kelimesi ise günlük kullanımda “duman” anlamına gelmektedir. “Parfüm” kelimesinin de Latince yazılışıyla “perfumum” kelimesinden geldiği görülür. Bu kelimedede daha çok duman şeklinde yükselerek yayılan şeyler için kullanılır. Bugün kelime olarak “yayılan duman” anlamında güzel koku “parfüm” olarak tanımlanabilir. Türkçede koku, kelimesinin sözlük anlamı, “nesnelere yayılan küçük zerreciklerin yahut salgıların burun zarı üzerindeki alıcılardan beyne ulaşarak ürettiği his” şeklinde tanımlanır. Parfüm dün olduğu gibi bugün de “ruhun gıdası” ve bir çeşit “iletişim dili” olarak da kabul edilir.

Bir insan durağan bir yaşam tarzı içinde günde yaklaşık 18.000 kere, biraz aktif ve hareketliyse de 23.000 kere nefes alır. Bu nefes almalarda çok çeşitli koku kaynaklarından moleküller burnumuza girer. Bu bir gül kokusu, fırında pişen bir hamur işi, sevgilinizin boynunun kokusu veya kir, çürüme, gaz kokusu şeklinde, binlerce değişik koku olabilir. Önemli olan kokunun cinsi değil, her nefes alışta ortamdaki koku moleküllerini içeren havanın burnumuza girmesidir. Pratik olarak bunu nefes almak = koklamak olarak da açıklayabiliriz. Koku beş duyumuz içerisinde günlük yaşam faaliyetlerimizin olmazsa olmaz belirleyicilerindedir. Diğer duylardan farklı olarak edebi, tarihsel, dini, kültürel, felsefi ve bilimsel olarak son derece şaşırtıcı bir tarihsel serüvene sahiptir. Koku üzerinde yapılan çalışmalar ve kokunun insan hayatında aldığı yer, aynı zamanda insanlığın birçok bakımdan medeni gelişim macerasını da özetler.

Koku aynı zamanda canlılar dünyasının bir haberleşme aracı olarak mükemmel bir sinyal aracıdır. Bitkilerden diğer birçok canlıya kadar koku sayesinde haberleşen canlılar evrenin gizli diliyle var olurlar. Eş seçimizdeki önemli parametrelerden biri karşımızdakinin koku tipidir (odortype). Odortype, bağışıklık sistemiyle belirlenen bir oluşumdur. Yani biz farkında olmadan, koku duyumuz sayesinde, eş olarak bize uyumlu ama bizden farklı bağışıklık sistemine sahip eşler seçeriz ki bizden sonraki nesil bu uyum ve farktan nasiplenerek daha güçlü bir bağışıklık sistemine sahip olsun. Böylece, insan nesli var olmaya devam etsin. Vücut kokusu ile cinsel çekim arasında kuvvetli bir bağ kurulmuştur. Örneğin Shakespeare dönemi İngiltere’inde, sıkça rastlanan bir davranış biçimi, bir hanımın soyulmuş bir elma dilimini koltuk altına yerleştirerek bir süre dolaşması (dans etmesi), daha sonrasında ise vücut kokusunu

emen bu elma dilimini sevgilisine veya aşığına vererek, ona olan arzu ve ihtirasını aşk elması ile ifade etmesiymiş.

Kokunun canlılar üzerindeki etkilerini insanlar çok eski zamanlardan itibaren keşfetmiş ve bunu adeta eczacılığın gerek tıbbi gerekse de kozmetik alanındaki bir çalışma sahası olarak görmüşlerdir. Tıbbi ve estetik yanında kokunun ayinsel etkisi de dinler açısından kokuyu üzerinde durulan önemli konu haline getirmiştir.

Kokunun, tüm dinlerde önemli bir yerinin olmasında, insan, nefesle direkt Rahman'a bağlı olduğu için ve beynimizin ilkel bölümüne hükmedebildiğinden dolayı ayrı bir yeri vardır. Koku ilginç şekilde duygusal geçiş sağlaması bakımından gerek ikna gerekse de manipülasyon için son derece elverişli bir enstrümandır. Örneğin, olumlu etki bırakan bir koku sayesinde kötü bir ortama dair algıları pozitif çevirmek mümkündür. Kokunun bu özelliği onu ayinlerin ve her dinden kutsal mekânın vazgeçilmezi kılmıştır.

Tarihin her döneminde ve her coğrafyada güzel kokunun macerası ve kahramanları farklıdır. Tıpkı "Metapion" parfümü ile Jules Sezar ve Marcus Antonius'u etkilediği bilinen Kleopatra yada kullandığı kokularla da ünlü olan karısının sıla hasretini gidermek için Babil'in Asma Bahçeleri'ni yaptıran II. Nebuchadnezzar gibi... Sabâ ülkesinin tütsüleri kadar, kraliçesi Belkis da efsane olmuştur. İnsanlık tarihinden bugüne bu liste artırılabilir. Kahramanları değişse de, kokunun cazibesi ve hikâyelerdeki rolü hiç değişmez.

İslam'da yer alan temizlik anlayışı ve zorunlu olan çeşitli temizlik ritüellerinin bulunması, Müslüman bilim adamlarını güzel koku üretme işine sevk etmiştir. İslam kültüründe güzel koku kullanımı öylesine yaygındır ki, Kuran-ı Kerim de geçen cennet tasvirinde güzel kokudan bahsedilmektedir. İslam dininde kokuya sahip olabilmekte bir meziyettir. İnsanların birbirleri ile çekişmesi veya öfke hali dahi hoş kokuyu ortadan kaldırmaktadır. Peygamber Efendimiz (SAV) teninin gül kokması hasebiyle de gülün İslamiyet'deki yeri çok ayrıdır. Peygamberin simgesi güldür. Bu sebeptendir ki; Mevlit törenlerinde gülsuyu ikram edilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde güzel kokuya önem verilir. Biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde, diğeri de Paris'teki Louvre Müzesi'nde 'Osmanlı koku arşivi' bulunmaktadır. Ortaçağ'da, psikolojik rahatsızlığı olanları, 'içine şeytan girmiş' diyerek yakılırken, Osmanlı da ise bu türden hastaları şifahanelerde güzel kokularla tedavi edilmektedir.

Meşhur seyyahımız Evliya Çelebi'nin seyahat macerasına nasıl başladığını bilmeyenimiz yoktur. "Seyahatname" adlı eserinde, o meşhur rüyasını naklederken anlattıkları ise oldukça ilginçtir. Rüyasında Eminönü, Zindan Kapı'daki Ahi Çelebi Camii'ndedir. Reisi, Resulullah (SAV) olan ruhani bir meclistedir. O mecliste olanların ellerini öperken, kokuları hakkında tespitler yapmıştır. Buna göre "Hz. Peygamber (SAV) 'in eli zağferen ve gül gibi kokardı. Fakat diğer peygamberlerin elleri ayva gibi kokardı. Hz. Ebubekir'in elleri kavun gibi kokardı. Hz. Ömer'in elleri amber kokusu gibiydi. Hz. Osman'ın menekşe gibi kokusu vardı. Hz. Ali'nin kokusu yasemin gibiydi. İmam Hasan, karanfil gibi; İmam Hüseyin, beyaz gül yaprağı gibi kokardı. Allah onların hepsinden razı olsun. Bu hal üzere mecliste bulunanların hepsinin mübarek ellerini öptüm." demektedir.

Peygamberimiz (SAV), gündelik hayatında, "sükke" denilen bir koku kutusunu sürekli yanında bulundururdu. Seyahate çıktığında koku şişesini yanına almayı hiç ihmal etmezdi. Kur'an-ı Kerim yazan kimi hattatların, kullandıkları mürekkebi misk ve amberle karıştırıp, Kur'an-ı Kerim'in güzel kokmasını sağladıkları da bilinmektedir.

Müslüman mimarlar, güzel kokulu maddeleri cami inşaatı sırasında minare harcına ilave ederek güneş ısıyla koku moleküllerinin aktive olmasından yayılan kokuyu rüzgârın peşine takarak cami etrafında hoş kokulu bir ortam sağlamışlardır. Evliya Çelebi bu tekniğe uygun bir çalışmayı Amida (Diyarbakır) seyahati sırasında nakleder. İpariye Camii'nin inşaatında minare harcına "misk" tozu eklenir. Evliya Çelebi, bilhassa sabah gün doğumuyla birlikte sabah ezanına imani bir kokunun eşlik edip müminleri mest ettiğini aktarır.

Yine her cami çevresinde mini botanik bahçeleri misali envai çeşit kokulu bitkinin ekilmesi İslam mimarisi kokunun pozitif etkisinde faydalanılması açısından etkili bir detaydır. Bunun yanı sıra İslam'da kokulara özel bir yer ayrıldığı görülür. Kur'an'da ve birçok hadiste safrandan, öd ağacına, miskten, kâfura kadar bir hayli kokudan sıfat olarak bahsedilir. Peygamberimizin İmam Nesai'nin "İşretü'n- Nisa isimli eserinde naklettiği üzere "Bana, (dünyanızdan) güzel koku ve helal kadın sevdirdildi. Gözümün nûru ise namazda kılındı." [Nesâî, İşretu'n-Nisâ 1, (7, 61)] İslam dininde kokunun mühim bir unsur olduğunu göstermektedir.

Yahudilik ve Hristiyanlıkta da koku, insanların yaşamında çok yönlü bir öneme sahiptir. Yahudiler Mısır'daki esaret yıllarından çıktıklarında beraberlerinde muazzam bir koku imal

geleneği de geliştirmişlerdir. Tevrat'ta ayrıntılı parfüm tariflerinin yer alması, kokunun Yahudilikteki ehemmiyet ve yaygınlığını gösterir. İbraniler için üretilen yağların niteliği, aynı zamanda toplumdaki statüleri de karakterize eden bir role sahiptir. Bu anlamda günümüzde “mesh yağı” olarak bilinen terkip, sadece asil tabakadan yüksek din adamlarının kullandığı bir kokudur. Mesh, İbranicede “ovmak, tatbik etmek” manalarında kullanılmakta olup; bu bakımdan sıkça kullandığımız “masaj” kelimesinin de mesh kelimesinden geldiği tezi kuvvetli bir doğruluk taşımaktadır.

İbranicede “mişah” telaffuzuyla kullanılan “mesh” kelimesi yüksek dini payeye sahip insanların kullandığı bir terkipti. Bu terkip sürülerek kutsanan kişiye de “mesih” denilmekteydi ki; Hz. İsa için kullanılan bu sıfat, Yunancaya geğerken aynı mana karşılanacak şekilde “khrein” ve mesh edilen kişi anlamında da “khristos” diye tercüme edilir. Nihai olarak İngilizceye de “Christ” yani bugünkü Hristiyan inanç hüviyetini karşılayacak şekilde geğererek tüm dünyaya da böyle yayılmıştır. Özel bir kokunun hem Yahudilik hem de Hristiyanlık için kutsal bir leitmotif niteliğe sahip olması oldukça önemlidir. Koku, sonraki yıllarda da Hristiyanlığın temellerine nakşeden bir roldedir. Bugün kiliselerde etrafa yayılan ve insan zihninde dinsel inanişa uhrevi bir boyut kazandıran meşhur kokunun ayrı bir hikâyesi mevcuttur. Hazreti İsa doğduktan sonra babasız olarak dünyaya gelmesi sebebiyle insanlar bunun bir mucize olduğuna inanarak akın akın onu ziyarete gelmişlerdir. Bu ziyaretlerde onun kutsallığına hürmeten çeşitli hediyeler sunmaktaydılar. Üç müneccimin ziyareti ise Hristiyanlık tarihi açısından kokunun yerine dair özel bir gelenek oluşturmuştur. Bu üç müneccimden biri “altın”, diğer, “mürüsafi”(balsam ağacının saf ve acı zamkı ve sakızıdır), diğer ise “günlük ağacı”(sığla ağacı yağı) hediye eder. Altın haricinde hediye edilen diğer koku maddeleri o dönemde altından daha pahalı hediyeler olarak değer görmekteydi. Hediye edilen bu her iki koku harmanlanarak o günden bugüne kiliselerin vazgeçilmez kokuları haline gelir. Kiliselerin cemaati üzerinde bıraktığı kutsal etkide kokunun önemini artırmaktadır.

Mısırlılar da parfümü diğer çağdaşları gibi dini sebeplerle kullanılıyorlardı. Ölülerini mumyalarken mür ağacı ve çeşitli baharatların kokularından yararlanıyor, krallar veya din adamları gibi önemli kişileri sonsuz yaşama uğurlarken güzel kokmaları için gayret sarf ediyorlardı. Ölümden sonra yaşama inanan Mısırlılar ölüm sonrası hayata inandıkları için, cennete akrabalarının ruhlarını kokularından ayırıt edeceklerine inanıyor ve bu yüzden mumyalama esnasında parfümlere özel bir önem veriyorlardı. Mezopotamyalılar dini seremoniler için reğine, çamsakızı ve çeşitli otları yakarak, parfümü cenaze törenlerinde de

ölülerine rayiha vermek amacıyla kullanıyorlardı. Tanrılarla iletişimi neredeyse tam zamanlı bir iş gibi yürüten antik Hint toplumunda da kokulu tütsüler oldukça yaygın olarak kullanılıyordu.

Koku dini ritüeller yanında kötü ortam ve vücut kokusunun bastırılmasında da önemliydi. Fransa tarihinde gerek şehirlerde kanalizasyon sisteminin olmaması, gerek Avrupalıların o dönemlerde yıkanmayı sevmiyor olmaları nedeniyle Fransa'nın büyük şehirlerinde bastırılması gereken bir koku yoğunluğu mevcut idi. Versay Sarayı'nı gezdiren rehberler sarayda hiç tuvalet olmadığını, saray halkının tuvalet ihtiyacını perdelerin arkasında giderdikten sonra bir kumaş parçasına sararak sarayın bahçesine attığını anlatırlar. Hatta derler ki, topuklu ayakkabı da bu kumaş parçalarına basmadan bahçede gezinebilmek için icat edilmiştir. Bunun yanında gerçekten de parfümün Fransa'da bu denli yaygınlaşmasının bir sebebi de, Kraliyet Ailesi ve zenginler tarafından su ve sabun yerine kullanılarak kötü vücut kokularının bastırılması amacıyla kullanılmasında yatmaktadır. Fransızlar, parfümün tene zarar verdiğini düşündükleri için derilerine doğrudan temas etmesinden hoşlanmazlardı. Bu yüzden parfümlü eldivenler, kürkler, eşarplar, Fransa'da çok moda olmuş ve evdeki aksesuarlar ve hatta mobilyalar parfümlenerek kullanılmıştır.

PARFÜMÜN TARİHÇESİ

Modern parfüm sektörü Avrupa'da ama özellikle de Fransa'da gelişmiştir. Fransa'yı İtalya ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleri ve Amerika takip etmektedir. Günümüzde modern parfümler üretiminde ve satışında Batı Ülkeleri, Avrupa ve Amerika liderlik etse de; parfümün tarihçesine baktığımızda kokular âleminin Doğudan yükseldiği ve geliştiği söylenebilir.

İnsanoğlunun tarihi, ateşin buluşuyla başladığı kabul edilirse, parfüm tarihinin başlangıcı da ateşle başladığı kabul edilebilir. Ateş yakmayı keşfeden insanoğlu yanan ağaçların ve reçinelerin kokusunu Tanrı'ya ithaf eder. Tanrı ile iletişim kurmak, adak adamak ve yakınlaşmak amacıyla kullanılan ve daha çok tütsü şeklinde kokuları kullanmıştır.

Her ne kadar ilk parfümün nerede ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, tarihteki ilk parfüm M.Ö. 3000'li yıllarda Mısır'da ortaya çıkmış olup; bugünkü gibi kozmetik amaçlarla değil, daha çok dini ritüeller için kullanılmaktadır.

Mısırdaki parfüm yapımı başlangıçta sadece din adamlarının tekelinde olsa da; daha sonra bu kurallar biraz esnetilmiş ve imparatorlar ile kraliçelerin de parfüm yapmasına izin verilmiştir. Tarihte bilinen ilk parfüm Kyphi, notalarında kına, tarçın, ardıç, hintsümbülü, safran, bal, üzüm gibi toplamda 13 maddenin bileşeni ile yapılmıştır. Mısır'da yapılan kazılarda çıkan Kyphi ismini verdikleri parfümün sadece 12 notasını tabletlere yazmışlar, fakat 13. nota hala esrarengiz sırrını korumaktadır. Mısır halkının, bedenlerini damıtarak elde ettikleri merhem ve yağlarla ovdukları bilinmektedir. Banyo ve temizliklerine son derece dikkat eden Mısır halkı için parfüm günlük yaşantı içinde çok önemli bir yere sahiptir.

M.Ö 69-30 yılları arasında yaşayan Mısır Kraliçesi Kleopatra ve hatta kendisinden 1000 yıl evvel yaşamış olan güzelliğine düşkünlüğü ile bilinen Nefertiti, parfüm tarihine damgasını vuran popüler kişiliklerdir. Tarihteki en güzel kadınlardan biri olarak anılan Kleopatra'nın hüküm sürdüğü M.Ö. 1. Yüzyılda, koku ve esans kullanımını Mısır'da doruğa ulaştırmıştır.

Mısır'da yapılan kazı çalışmalarında çıkarılan parfüm örneklerinin günümüzün gelişmiş analitik yöntemleriyle bile çözümlenememiş, hangi tekniği kullanarak parfümleri ürettiklerini bulunamamıştır.

Mısır gibi köklü bir medeniyetten feyz alan, Asurlar, Babiller, Persler, Yunanlar, İbraniler, tüm dünyaya güzel kokuların damıtılarak esans elde etme işlemlerini yayarak, o devirlerde ciddi bir koku ticaretinin oluşmasına vesile olmuşlar.

Çinliler ise, dünyanın diğer ucunda elbette boş durmamışlar, kendi etnik kökenlerine ve coğrafi şartlarına uygun olarak, daha farklı materyallerden koku üretmeye başlamışlar. Örneğin yine yapılan arkeolojik kazılardan biliyoruz ki, M.Ö 2300 yılında erkek misk geyiklerinin salgılarını yasemin ve lotus çiçekleriyle karıştırıp, parfüm üretmişlerdir. Komşu ülkeleri Hindistan ise, yasemin, gül, nergis, sümbülteren gibi çiçekleri kullanarak, özellikle dini törenlerinde kutsal kabul ettikleri sandal ağacı ile bugün modern parfüm endüstrisinin oluşmasına en çok faydayı sağlamışlardır.

Hintlilerin kullandığı tütsülerden bahseden Chakara Samhita isimli geleneksel Hint Ayurvedic metnin tarihi M.Ö. 7. Yüzyıl olarak kabul edilmektedir.

Atinalı Theophrastus bitkiler ve kokuları üzerine yaptığı çalışmalarla “Botaniğin Babası” unvanını alır. Theophrastus’un kokulara ve bitkilere olan tutkusu aynı zamanda öğrencisi olan Makedonyalı Büyük İskender’i de etkisi altına alır. Batı dünyasının parfüm ile tanışması Büyük İskender’in Mısır seferiyle olmuştur. Parfüm batı dünyasına Mısır kültüründen aktarılmıştır. Büyük İskender, Asya seferi sırasında karşılaştığı ilginç bitkileri ve kokulu nesnelere hocası Theophrastus’a yollar. Theophrastus bu nesnelere üzerinde yaptığı incelemelerini dokuz ciltlik “De Causis Plantarum” (Bitkiler Üzerine İncelemeler) ve iki ciltlik “De Historia Plantarum” (Bitkilerin Tarihi Hakkında) isimli eserlerini yazar. Theophrastus’un yazdığı bu eserler günümüze kadar koku ve bitki uzmanlarının temel başvuru kaynağı olmuştur.

Theophrastus’un çalışmaları Mısır’dan devrildikleri parfüm üretim tekniklerini geliştiren ve kendi formüllerini yaratmaya başlayan Roma medeniyeti üzerinde de derin etkiler bırakarak Romalı kültüründe kokuyu özel bir çalışma alanına dönüştürür. Roma hamamlarından saraylarına, kumaş imalathanelerinden kiliselerine kadar her yerde koku özel bir araç olarak kullanılır. Özellikle Yunanlı kadınlar inanılmaz yoğunlukta parfüm kullanmamakta ve vücutlarının her bölgesi için farklı kokular sürünmekteydiler. Parfümü daha çok dini törenler ve cenazeler için kullanan Romalılar yeni kokular üretmekte de oldukça becerikliydiler. Romalılar parfümü bedenlerine sürmek yerine, elbise ve sancaklarına ve hatta evcil hayvanlarına kullanmışlar. Fakat Hristiyanlığın başta Roma İmparatorluğu olmak üzere tüm

Batı dünyasında yükselmesi ile birlikte, Batı'nın parfümle olan ilişkisi uzun bir süre kesintiye uğramıştır. Çünkü parfümü cinsel isteği artırdığı gerekçesi ile tamamen yasaklayan Hristiyan dünyası Ortaçağ boyunca sırf karanlıkta kalmamış aynı zamanda kokusuz da kalmıştır.

Tarihin bir dönemi vardır ki, her şeyin güzeli ve özeli Doğu'dan gelirdi. Avrupa ülkeleri Ortaçağ karanlığının derin uykusundayken; Doğu'daki bin bir gece masallarından çıkma saraylarda yaşayan sultanların, hanımların bastığı dokuma halıların, giyindiği ipek kumaşların, kullandıkları çeşit çeşit baharatların, yedikleri yemişlerin rüyalarını görüyorlardı. Batılılar, Doğu'da yaşayanların halıları uçuyor deseler, kumaşlar altın iplikten dokundu deseler inanabilecek kadar Doğu'nun zenginliklerini özlüyorlardı. Parfümler ve esanslar konusunda da Doğulu ülkeler geniş bir zenginlik içindeydi. Gül suyu, Miski Amber gibi kokular Doğu'da her sınıftan insan tarafından gündelik hayatta kullanıldığı gibi, İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi ticaret yolları üzerinden yapılan ticaretler ile savaşlar veya gezginler yoluyla Batı'da yaşayanlara da ulaşıyordu.

Her ne kadar birçok farklı kültürde parfüm ortaya çıkmış, geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiş olsa da, parfümün bugün bildiğimiz parfüm haline gelmesine en fazla katkısı olan; antik dönem parfümörleri ile modern parfüm anlayışı arasındaki köprüyü kuran ve parfüme en fazla katkıyı yapmış olan kültür Arap kültürüdür. Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla koku merkezi birden değişerek Arap yarımadasına geçiş yapmış hatta Arabistan bir dönem “koku yarımadası” olarak anılmaya başlanmıştır.

Damıtma adını verdiğimiz ve çiçeğin yağını çıkarmak yoluyla kokusunu elde etme yöntemini bulanlar Araplardır. Bu teknik, sonradan gelişmiş olan Batı parfüm endüstrisinin temellerini attığı gibi kimya bilimini de etkilemiştir.

Arapların parfüm dünyasına katkısı sadece teknik düzeyinde olmamıştır. Parfüm yapımında birçok yeni malzeme kullanmış, parfümlerin koku olarak zenginleşmesine öncülük etmiştir. Gerek Arap gerek Fars toplumlarının yaşamakta olduğu coğrafyalar parfüm malzemesi olarak kullanılabilir baharat, bitki, çiçek ve meyveler açısından son derece avantajlıydı. Buna ek olarak, Arap ve Fars toplumları dönemin en işlek ticaret yollarını ellerinde bulundurdıkları için Afrika, Güneydoğu Asya vb. coğrafyalara ulaşma ve bu bölgelerden elde ettikleri malzemeleri parfüm yapımında kullanma şansları da daha fazlaydı.

Parfümün Arap toplumlarında gelişmesinin diğer bir sebebi de İslam dinidir. Müslüman bilim adamlarından en önemli iki tanesi Al-Kindi ve İbn-Sina'dır. Al-Kindi kimya ve parfüm alanında yaptığı çalışmalarını bir kitapta toplamıştır. 9'uncu yüzyılda yayınlanan bu kitap, parfüm damıtma tekniklerini, parfüm malzemelerini ve yüzlerce farklı parfüm tarifini içermektedir. Al-Kindi'nin parfüm endüstrisini başlatan kişi olmuştur.

Parfüm alanına büyük katkı yapmış olan diğer bir Müslüman bilim adamı İbni Sina'dır. İbni Sina, bugün halen kullanılmakta olan damıtma tekniğini başlatan insan olmuştur. Bulduğu yöntem parfümlerin daha uzun süre saklanması kolaylığını sağlamış, Avrupalılar ise, aynı yöntemi geliştirerek sıcak su buharını anında soğutarak, kokuların hapsedilmesini başarmışlardır. Gül yapraklarını damıtarak elde ettiği parfüm her ne kadar kimya ve parfüm dünyasına büyük hizmet etmiş olsa da, İbni Sina'nın asıl amacı çiçeğin özüne ulaşarak Tanrı'ya ulaşmaktır. Hafif ve ferahlatıcı bir parfüm olan gül suyu kısa sürede yaygınlaşmıştır. İbni Sina aynı yöntemi diğer çiçeklere de uygulamıştır.

Parfümlerin içeriğinde olmazsa olmazlardan olan alkol ise, ünlü Arap bilgini El Razi'nin farklı bir çalışma yaparken, tesadüfen keşfettiği alkolün damıtılması başarısı ile sağlanmıştır. Bugün "eau de toilet" dediğimiz, alkollü parfümlerin çıkması El Razi'nin sayesinde olduğunu söyleyebiliriz.

1370 Macarlar'ın Kraliçe Elizabeth'inin kullanımı için Macaristan topraklarında üretilen Eaud' Hongrie-Macar Suyu adıyla geçen parfümde işte El Razi'nin alkollü damıtma becerisinden sonra yapılmıştır. Dünyanın ilk modern parfümü olarak kabul edilen ve alkole lavanta ile biberiye yağlarının eklenmesi elde edilen parfüm Avrupa da Macar suyu olarak tanınmaktadır. Hatta bir keşiş tarafından macar suyu Eau d'Hungrie verilen 72 yaşındaki Macaristan Kraliçesi Elisabeth von Ungaro'nun Polonya kralını kullandığı parfümüyle etkilediği ve kendisine evlenme teklif ettiği bilinmektedir.

1555 yılında İtalyan Rosetti 'nin kaleme aldığı Notandissimi Secreti del'Arte Profumatoria isimli kitabı yıllarca birçok baskısı yapılarak, günümüz kozmetik dünyasında kullanılan pek çok ürünün temel formüllerin dayanağı olduğu bilinmektedir. Aynı yıllarda eldiven giymenin bir moda olması ve deriden yapılan bu aksesuarın özellikle sıcak havalarda çok fazla koku yaymasından dolayı, uzunca bir süre, parfümler sadece eldivenlere sürülmüştür.

16. yüzyıla kadar parfüm yapımı konusunda Avrupa'da İtalya başı çekerken, İtalya'nın sanatı ve sanatçıları himaye etmekle ünlü olan ve Rönesans'ın da en önemli sanat eserlerinin üretilmesi için maddi destek sağlamış olan Medici Ailesi'nin parfümeri Rene le Florentin'in Fransa'ya gitmesinin de etkisiyle 17. Yüzyıldan itibaren Fransa parfüm dünyasının başkenti haline gelmiştir.

18. yüzyıl ve sonraki dönemde Fransa'nın güneyindeki Grasse bölgesinde yetiştirilen parfüm malzemeleri parfüm üretimini iyice hızlandırmıştır. Napolyon'un her ay 60 büyük şişe yasemin parfümü kullandığı, karısı Josephine'in kullandığı parfümün kokusunun öldükten 60 yıl sonra dahi yatak odasında hissedilebildiği ise parfüm tarihine düşülmüş notlardır. Tabi ki Fransa dışındaki Avrupa ülkelerinde de parfüm kullanımı oldukça popülerdi. İngiltere'de VIII. Henry ve Kraliçe I. Elizabeth zamanında tüm kamu binalarının odalarına bolca parfüm dökülürmüş. Kraliçe Elizabeth'in çok güçlü bir koku duyusu olduğu ve kötü kokuları tahammül edemediği, bu yüzden de sarayda ona koku hazırlamak için çalışan birçok görevlinin bulunduğu söylenir.

19. yüzyıla kimyager Kolbé çiçekleri, ağaçları ya da bir başka deyişle parfüm üretmek için kullanılan organik her hammaddeyi dışlayarak, karbon, hidrojen ve oksijen elementleriyle asetik asidi sentezledi. Kısaca bu buluş sentetik parfüm dünyasının başlangıcı oldu. Çiçekten elde edilen öz ve güzel koku yerine, bu buluşla çok çok daha az maliyetle esanslar üretilmeye başlandı. Bugün kullandığımız parfümler çoğunluğu Kolbé'nin icadıyla üretilmekte, daha kalıcı, daha farklı bileşimlerle birçok parfümün doğmasına sebep olmaktadır.

Tarih içinde dinsel amaçla veya kötü kokuları bastırmak amacıyla kullanılan parfüm, 20. Yüzyılda dünyada yaşanan endüstriyel gelişmeler birçok alandaki üretim tekniğini ve üretim modellerini değiştirmiş, parfüm dünyası da küçük atölyelerden büyük laboratuvara ve modaevlerine taşınarak parfüm sektörünü dev kozmetik markalarının milyonlarca dolar Ar-ge ve pazarlama yatırımı yaptığı büyük bir sektör haline getirmiştir. Bu moda aksesuarı haline dönüşen parfüm ve vücut kokusunu saklamak değil vurgulamak için, insanların değişen yaşam tarzları ile paralel değişen zevkleri ile insanların kişiliklerini dışa vurmalarını sağlamak amacıyla kullanılmaya, başlandı. Başta Fransa, İtalya ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleri olmak üzere Amerika'nın başını çektiği bu dev endüstri artık tasarım harikası şişeler, çekici ambalajlar, sanat eserinden aşağı kalmayan reklamlar ile hayatımızın değişmez parfüm markalarını bize sunmaktadır.

PARFÜM DÜNYASININ İLKLERİ

- ❖ **İlk Parfümör:** Dünyada bilinen ilk parfümör Mezopotamya’da yaşayan Tapputi’dır. Yazılı tabletlerde çeşitli kokular ürettiğinden bahsedilen Tapputi M.Ö. 2000’li yıllarda yaşamıştır ve kadındır.
- ❖ **İlk Parfümevi:** En eski parfüm yapım tesisi Kıbrıs’ta bulunmuştur. Bronz çağ döneminde, M.Ö. 2000’li yıllarda faaliyet gösterdiği tespit edilen bu tesis, tanrılara adanmış kutsal bir parfümü üretmek üzere kurulmuştu ve toplam 4000 metrekarelik bir alanı kaplayan oldukça geniş bir işletmeydi. Sadece din adamlarının sürmesine izin verilen bu kutsal parfüm tarçın, mür apacı ve şeker kamışı karışımından yapılmaktaydı.
- ❖ **İlk Modern Parfüm:** 1370 Macarların Kraliçe Elizabeth’inin kullanımı için Macaristan topraklarında üretilen parfüm, dünyadaki ilk modern parfüm olarak kabul edilmektedir. Alkolden oluşan bir solüsyon içerisinde esansların çözülmesini sağlayarak üretilen bu parfüm Macar’lar ile öylesine özdeşleşmişti ki bütün Avrupa onu ‘Macar Suyu’ olarak isimlendirmekteydi.
- ❖ **İlk Parfüm Kitabı:** M.Ö 2 yy ’da Apollonius tarafından yazıldı. Kitabın içeriğine baktığımızda, Yunanların parfümü 6 grupta ele aldığını görüyoruz. Tatlı, ekşi, yağlı, acı ve pis kokular. Halk özellikle saçlarını ve bedenlerini elde ettikleri esanslarla ovalar, şairler ise kokuların afrodisyak etkisini özellikle yazdıkları şiirlerde betimlemişlerdir.
- ❖ **İlk Kolonya:** 1700 lü yıllarda Almanya’nın Köln kentinde üretilmiştir. Nitekim kolonyanın ilk ismi, üretildiği yere atfen “Kölnische Wasser” olarak bilinir. Üretilen bu kolonya limon kolonyasıdır.

Patrick Süskind’in Koku kitabındaki parfüm hakkındaki sözleri insanların tarih boyunca koku üstüne düşüncelerini özetler niteliktedir. “İnsanlık tarihi boyunca kokular parfümler insanların en içten duygularına hitap etti.”

KOKUYU BURNUNUZLA DEĞİL RUHUNUZLA HİSSEDİN...

PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI SONUÇ RAPORU

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı ve Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü koordinasyonunda, 09/09/2019 tarihinde Isparta (Eğirdir) ilinde sektörün tüm paydaşlarının katılımıyla “PARFÜM BİTKİLERİ ÇALIŞTAYI” düzenlenmiştir. Çalıştay; parfüm bitkilerinin geleceği ve sektöre ait süreç iyileştirme çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla Parfüm Bitkileri AR-GE Çalışma Masası, Parfüm Bitkileri Yetiştirme Tekniği Çalışma Masası ve Parfüm Bitkileri Sektör Analizi Çalışma Masası olmak üzere 3 grup halinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştay sonunda çalışma masalarındaki değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

PARFÜM BİTKİLERİ AR-GE ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

Başkan: Prof. Dr. Emine BAYRAM - Ege Üniversitesi

Üyeler: Prof. Dr. Temel ÖZEK – Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. İsa TELCİ – Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan BAYDAR – Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Zir. Yük. Müh. Bilal DEMİR – Meyvecilik Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Kemal YILMAZ – Meyvecilik Araştırma Enstitüsü

Pey. Yük. Mim. Rafet SARIBAŞ - Meyvecilik Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Gülsüm BOZTAŞ – Ege Üniversitesi

Koordinatör V. Ömer Ferda AKYOL - Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

Dr. Ünal KARİK – Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü

Dr. Fatih Alpay VURAN – Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Çiğdem BOZDEMİR – Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Yalçın KAYA – Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü

Kim. Yük. Müh. Orçun ÇINAR – Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü

Fatma Kübra ÖZYÜREK – Afyonkarahisar Tıbbi ve İtri Bitkiler Merkezi

Elife GÜNDÜZ- Talya Bitkisel Ürünler Tic. San. Ltd. Şti.

İbrahim İŞİDAN - Rosense Kozmetik ve Gıda Ürünleri A.Ş. Genel Müdürü

Gökhan DERYAL - Manolya Doğal ve Aromatik Ürünler Gıda San. Tic. Ltd. Şti.

A. Islah ve çeşit Geliştirme

Dünya parfüm sektöründe kabul görmüş ve standartlara uygun uçucu yağ içeren yurtiçi ve yurtdışı kökenli bitkilerden gen havuzu oluşturulması, introduksiyon materyali getirilmesi, bu bitkilerde uygun ıslah yöntemleri kullanılarak yeni çeşitler geliştirilmesi hedeflenmelidir. Bu konuda yağ gülü ve lavanta dışında aşağıda isimleri sayılan bitkiler ile ilgili çalışmalar yürütülmesi tavsiye edilmiştir.

- ❖ **Biberiye:** Uçucu yağının önemli bileşenlerinin oranları: yetiştiği bölgenin özelliklerine, orijinine ve iklime bağlı olarak değişmektedir. Bitki farklı kemotiplere sahiptir. Bu bakımdan özellikle tarımı yapılacak biberiye bitkisinin seçiminde dünya piyasasında kabul gören 1,8-*Cineole* kemotipinin kullanılması önerilmektedir.
- ❖ **Misk Adaçayı:** Diğer aromatik bitki türlerinde de olduğu gibi kalite ve verim açısından uygun çeşit geliştirilerek üretimi artırma yoluna gidilmelidir.
- ❖ **Tıbbi Papatya:** Özellikle uçucu yağı mavi renkli olan, *Chamazulene* etken maddesi içeren tip ve çeşitlerin tarımı yapılmalıdır.
- ❖ **Nane:** Dünya uçucu yağ ticaretinde ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkemizin mutlak ithalatçı konumdan çıkması için sektörün talep ettiği *menthol* ve *menthon* içeriği yüksek çeşit seçimi yapılmalı ve sulu tarım alanlarında tavsiye edilmelidir.
- ❖ **Ölmez Otu:** Yurt dışından introduksiyon materyal getirilerek, *neryl acetate* içeriği yüksek tür ve çeşitler üzerinde çalışılmalıdır.

B. Yetiştirme Tekniği AR-GE

Üretim aşamalarında girdi maliyetlerini düşürecek ekimden hasada kadar endüstriyel üretim aşamalarının Ar-Ge alışmaları yapılmalıdır. Her bitkiye özgü tarımsal mekanizasyon, ilaçlama, gübreleme, ekim-dikim ve hasat süreçlerine yönelik çalışmalara ağırlık verilmelidir. Planlı üretime geçilerek, aşağıdaki ön koşulları içeren bir üretim süreci kurgulanmalıdır.

- ❖ Bu bitkilerin yetiştiriciliğini yapacak üreticilerin örgütlenmesi için üretici birlikleri ve kooperatifler kurulmalıdır. Tarımsal ürün desteği, örgütlü çiftçilere diğer çiftçilere oranla daha fazla verilmelidir.
- ❖ Üretim modeli olarak “Sözleşmeli Üretim Modeli” benimsenmeli; üretici birlikleri ile sözleşmeli üreticilik devlet tarafından desteklenmelidir.
- ❖ Bitkilerin üretimi konusundaki devlet destekleri, işleme tesisi ve tarımsal makine desteği vb. şahıslara değil doğrudan çiftçi örgütlerine yapılmalıdır.

- ❖ Kooperatifler ve üretici birlikleri tarafından üreticilere eğitim verilmeli, eğitim modeli paydaş kurumlar tarafından desteklenmelidir. Örneğin, halk eğitim merkezlerinde ücretsiz sertifikalı eğitim, iş-kur destekli meslek edinme kursları vb.
- ❖ Bu bitkilerde organik tarım ve iyi tarım uygulamaları şeklinde üretim yapılması gerekmektedir. Bu amaçla organik üretim bölgeleri oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Organik tarıma geçiş sürecinde çiftçinin üretim kayıpları karşılanmalıdır. Organik tarım üretim prosesleri, yapılacak Ar-Ge çalışmaları ile belirlenmelidir.
- ❖ Mevcut Ar-Ge merkezleri geliştirilmeli ve desteklenmelidir. Bu kapsamda araştırma enstitülerinin ve üniversitelerin çeşit geliştirme çalışmaları altyapı, personel ve mali açıdan güçlendirilmelidir.
- ❖ Parfüm bitkileri yetiştiriciliğinde tohumluk temini en önemli sorunlardan biri olup, özellikle güvenli ve sağlıklı üretim materyali temini için yasal ve kurumsal altyapının oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte tohumluk temini ve üretimi konusunda özel sektöre teşvik edici destekler verilmelidir. Tohumluk üretimi konusunda referans kurumlar belirlenmelidir.
- ❖ Bakanlık bünyesinde Tıbbi ve Aromatik Bitkiler konusunda AR-GE faaliyetleri yürütecek Enstitüsü kurulmalıdır. Bu enstitüde tarladan nihai ürüne kadar her türlü Ar-Ge faaliyetinin yürütüleceği bütün meslek disiplinleri (Ziraat Mühendisi, Eczacı, Kimyager, Peyzaj Mimarı, Gıda Mühendisi, Biyolog, Parfümör vb.) yer almalıdır.
- ❖ Her parfüm bitkisi her bölgede yetiştirilmemelidir. Havza bazlı destek modelinde bitkilerin yetiştirileceği havzalar belirlenmeli ve optimum arazi büyüklüğü dikkate alınarak kümelenme sağlanmalıdır. Parfüm bitkilerinde devlet destekleri bu kapsamda verilmelidir.
- ❖ Parfüm bitkilerinin işleme tekniği tanımları doğru yapılmalıdır. Ürün işleme maliyetlerini azaltan ve uçucu yağ ile etken madde eldesinde yeni yöntemlerin belirlenmesi konusunda Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.
- ❖ Üniversitelerde parfümör yetiştirilmesi konusunda ön lisans, lisans ve lisansüstü aşamalarda eğitim modeli belirlenmeli, bu konuda eğitim alacak öğrenciler Yüksek Öğretim Kurumu kontenjanı ile desteklenmeli, yurtiçi ve yurtdışı staj imkânlarının artırılması sağlanmalıdır.
- ❖ Yüksek Öğretim Kurumundan yurtdışına gönderilen öğrencilerin kontenjanlarına parfümör alanı da eklenmelidir. Burada yetiştirilecek öğrenciler, parfüm konusunda nihai ürüne yönelik kurulan referans bir enstitüde görevlendirilmeli ya da üniversitelerde öğretim görevlisi olarak görev almaları sağlanmalıdır.

- ❖ Parfüm bitkilerinin işlenmesi ile elde edilen esansların sergilendiği bir parfüm müzesi kurulmalı, parfüm bitkilerinin yetiŐtirildiĐi bir koleksiyon bahçesi düzenlenmeli, herbaryum ve parfüm ile alakalı literatür ve kaynaklara ulaŐılabilecek bir kütüphane oluşturulmalıdır.
- ❖ Milli Parfüm  retim markaları oluşturulması için merkezi bir Ar-Ge birimi kurulmalı ve sürekliliği sağlanmalıdır.

PARFÜM BİTKİLERİ YETİŞTİRME TEKNİĞİ ÇALIŞMA GRUBU

Başkan: Prof. Dr. Murat TUNÇTÜRK - Van Yüzüncüyıl Üniversitesi

Üyeler: Prof. Dr. Neşet ASRLAN - Ankara Üniversitesi (Emekli)

Doç. Dr. Sabri ERBAŞ – Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Zir. Yük. Müh. Erdiñ GÜNAY – Meyvecilik Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Burcu YAMAN - Meyvecilik Araştırma Enstitüsü

Uzman Erol KAVAS - Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

Ali ULUKÜTÜK - Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü

Dr. İlknur KÖSEOĞLU - Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü

Zir. Yük. Müh. Yusuf SARI - Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkez Araştırma Enstitüsü

İsmail YILDIRAN – S.S. Gül Gülyağı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Koop. Birliğı

Şahin ŞENTÜRK - Denizli Tarım ve Orman İl Müdürlüğü

Mehmet KAYA – S. S. Beydili Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

Merve SELÇUK - Isparta Ziraat Odası

Mustafa BERBER – Arzen Kozmetik ve Bitkisel Ürünler İmalathanesi

Mustafa ÖZDEMİR - Kayseri Üretici

Mehmet İNAL - Niğde Üretici

A. Bitki Türleri

Ülkemiz parfüm bitkileri yetiştiriciliğı bakımından son derece uygun ekolojilere sahiptir. Parfüm bitkisi olarak kullanılabilcek bitki türleri çeşitli özellikleri bakımından aşağıdaki şekilde ele alınmıştır.

- ❖ Çok yıllık otsu ve çalı formunda bitki türleri; gül, lavanta, biberiye, melisa, adaçayı türleri, nane türleri, kekik türleri, dağ çayı türleri, ıtır, ölmez otu, papatya (*Chamaemelum nobile* All.), lippia, civanperçemi, zufa otu, kedi otu, limon otu.
- ❖ Tek yıllık bitki türleri; fesleğen (reyhan), papatya (*Matricaria chamomilla* L.), anason, kişniş, rezene, kimyon, kadife çiçeğı, dere otu, çörek otu, tütün, pelin otu, aynısefa.
- ❖ Soğanlı ve yumrulu bitkiler; safran, iris, sümbül, nergis, orkide, zambak.
- ❖ Ağaç formunda bitki türleri; ardıç, sığla, sedir, defne, turunçgiller, çam, köknar, mimoza, ihlamur, gilaburu.

B. Doğadan Toplama

Dünyada ihtiyaç duyulan bitki gereksinimi bitkilerin kültürü yapılarak veya doğadan toplanarak karşılanmaktadır. Gerek ülkemizde ve gerekse diğer ülkelerde doğadan toplanan parfüm bitkilerinin miktarı hakkında kesin bir şey söylemek de oldukça zordur. Doğadan sürdürülebilir toplama; uygun bir zamanda, uygun bir yöntemle, bitkinin varlığına zarar vermeden ve çoğalmalarını engellemeden yapılması temeline dayanmalıdır. Yabani bitkilerin doğada tükenmesine yol açan bazı etkenler, doğadan toplamanın zararlarını önlemenin yolları aşağıda sıralanmıştır.

Yabani bitkilerin doğada tükenmesine yol açan bazı etkenler;

- ❖ Aşırı ve bilinçsiz tarımsal faaliyetler,
- ❖ Artan nüfus, şehirleşme ve endüstrileşmenin hızlanması,
- ❖ Doğadan aşırı ve bilinçsiz bitki toplama,
- ❖ Ormanların tahrip edilmesi ve orman yangınları,
- ❖ Turizm sektörünün hızlı gelişmesi,
- ❖ Yetişmiş insan eksikliği,
- ❖ Bitkilerin hasadının bilinçsiz olarak yapılması,
- ❖ Küresel ısınma ve iklim değişiklikleri.

Yabani bitkileri doğadan toplamanın zararlarını önlemenin yolları;

- ❖ Toplamanın düzenli ve kontrollü yapılması,
  - Düzenli toplama
  - Münavebeli toplama
  - Dinlendirerek toplama
  - İhracata kota uygulanması,
- ❖ Eğitim,
- ❖ İdari ve yasal düzenlemeler,
- ❖ Botanik bahçeleri,
- ❖ Kültüre alma çalışmaları,
- ❖ Gen bankaları, arboretumlar,
- ❖ Milli parklar ve tabiatı koruma alanları,
- ❖ Toplama sonrası kayıpları asgariye indirecek önlemler,
- ❖ Diğer tedbirler (gübreleme, aşılama vb.)

C. Tarımının Yapılması

Kültüre alma; zaman ve mekân bakımından tek bir süreç değildir. Kültüre alınacak her bir bitki türü için ayrı bir strateji gerektiği ve bu işlemin doğal bitkilerin tohum veya çeliklerinin alınarak tarlaya şaşırtma şeklinde basit bir işlem olmadığı çok iyi bilinmelidir. Herhangi bir bitkinin kültüre alınması konusunda karar verebilmek için çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

İyi tarım uygulamaları olarak sayılabilecek tohumluk seçimi, yer seçimi, yetiştirme ve bakım işlemleri, hasat, hasat sonrası işleme, muhafaza ve depolama ile atık kontrolü süreçlerinin her parfüm bitkisine göre ayrı ayrı belirlenmesi gerekmektedir.

Parfüm sektöründe kullanılan bitkiler yetiştirildikleri ekolojilere göre üç farklı bölgede kümelenebilir.

- ❖ Geçit bölgeleri; gül, lavanta, biberiye, çörek otu, fesleğen, melisa, ölmez otu, kekik, papatya, nane, anason, kişniş, kimyon, safran, iris, zambak, adaçayı, dağ çayı, aynısefa, kadife çiçeği, ıhlamur, gilaburu, ardıç, köknar, çam.
- ❖ Sahil bölgeleri; biberiye, ıtır, kadife çiçeği, kekik, orkide, defne, sümbül, zambak, turuncgiller, ardıç, sığla, çam, köknar, ıhlamur, gilaburu, mimoza.
- ❖ İç bölgeler; anason, kişniş, kimyon, adaçayı, dere otu, çörek otu, kekik, kadife çiçeği, melisa, papatya, ölmez otu, safran, nergis, iris, ıhlamur.

D. Destekleme ve Teşvikler

Parfüm bitkilerinde ya devlet desteği ya da özel sektörün desteği olmadan başarıya ulaşmak zor görünmektedir. Hedef gösterilen bitkilerin yetiştiriciliğine başlamadan önce üretimle ilgili süreçler doğru şekilde analiz edilmeli ve üretim sonrası elde edilecek ürünlerin pazarlanmasında özel sektörün desteği alınmalıdır.

Parfümeri bitkileri olarak ülkenin ihtiyaçları doğru bir şekilde analiz edilmeli, doğru bitkilerin seçilmesi ve üretilmesiyle ilgili teşvik programları hayata geçirilmelidir. Örneğin sertifikalı fide teşviki, hasat edilen ürün bazlı teşvik ve özellikle bölgenin dinamiği olan yağ gülüne destekleme yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Yurt dışından getirilen parfüm bitkileri materyallerinin zirai karantina usul ve esaslarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

E. Örgütlenme

Örgütlenme konusunda aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi sektörün geleceği açısından büyük önem arz etmektedir. Bunlar;

- ❖ Yeni kurulacak parfümeri bitki plantasyonlarında Tarım ve Orman İl Müdürlüklerinin öncülüğünde örgütlü bir yetiştiricilik yapılmalıdır.
- ❖ Bu bitkiler ile ilgili Isparta, Antalya ve Burdur merkezli birliklerin oluşturulması fayda sağlayacaktır.
- ❖ Yeni nesile kooperatifleşme ile ilgili bilgilendirme ve eğitim çalışmaları yapılarak iş birliği bilincinin artırılması sağlanmalıdır.
- ❖ Kooperatif üyeleri ve yöneticileri belirlenirken belirli kriterler aranmalı ve özellikle yönetimlerine konularında yetkin kişilerin seçilmesine özen gösterilmelidir.

F. Eğitim

Yapılacak eğitim çalışmaları ile gerek yetiştiricilerin gerek toplayıcıların gerekse de tüketicilerin bilinçlendirilmesi mümkün olacaktır. Eğitim çalışmaları aşağıda ifade edildiği şekilde planlanıp, uygulanabilirse hedeflenen başarıya ulaşılabilecektir. Bu noktada;

- ❖ Eğitimde temel olarak beş ana başlığa özen gösterilmelidir.
  - Toplum ve tüketici eğitimi
  - Toplayıcı ve yetiştirici eğitimi
  - Bu bitkilerin ticaretiyle ilgili firmaların ve personellerin eğitimi
  - Teknik personel eğitimi
  - Motivasyon eğitimi vb. eğitim konularına önem verilmelidir ve bununla ilgili konusunda uzman kişilerden destek alınmalıdır.
- ❖ Parfüm bitkileri ile ilgili bölgedeki Tarım ve Orman İl Müdürlükleri, Araştırma Enstitüleri ve Üniversitelerin öncülüğünde tarla günleri ve demonstrasyon çalışmaları yapılmalıdır.

PARFÜM BİTKİLERİ SEKTÖR ANALİZİ ÇALIŞMA GRUBU

Başkan: Prof. Dr. Murat KARTAL – Bezmialem Vakıf Üniversitesi

Üyeler: Doç. Dr. Fatma Handan GİRAY - Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. Serdar SEZER - Süleyman Demirel Üniversitesi

Zir. Yük. Müh. Hasan ASLANCAN - Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Zir. Yük. Müh. Selma YASAK - Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Uzman Abdurrahman ÖZSOY - Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

Yeter KUMKUMOĞLU – Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı

Fatma UYSAL BAYAR – Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü

Güner GENÇER - Ticaret Bakanlığı

Özer BAL – Ephesus Tıbbi ve Aromatik Bitki ve Yağları Üretim ve Ticareti

Yakup SİNCER – Isparta Ticaret Borsası

Şerife GÖKDOĞAN - Rosense Kozmetik ve Gıda Ürünleri A.Ş.

Burcu OKTAR - Erçetin Gül Yağı San. Tic. A.Ş.

Levent KAHRIMAN - Laber Kimya Ar-Ge San. Tic.

Tuğba SEKBAN YILMAZ - Eyüp Sabri Tuncer Kozmetik Sanayi A.Ş.

Parfüm bitkileri sektörünün geliştirilmesi ve daha üst seviyelere ulaştırılması noktasında aşağıda sıralanan hususların dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu hususlar;

- ❖ Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Araştırma Enstitüsü kurulmalı, enstitü bünyesinde kurulacak veri ağı sistemi ile üretimden tüketime, ihracattan ithalata kadar ki bütün verilere erişimi sağlanmalıdır.
- ❖ Parfüm bitkilerinin yetiştirilmesi ve uçucu yağların üretiminde ekonomik ve sürdürülebilirlik açısından optimum üretim ölçekleri belirlenmelidir.
- ❖ Havza veya bölgelere uygun türler için ıslah çalışmaları yapılmalı, sektörün talep ettiği kalitede ürünler yetiştirilmelidir.
- ❖ Sanayi boyutunda sektörde dernekleşme ve örgütlenme teşvik edilmelidir.
- ❖ Parfüm bitkilerinin işlenmesi sonucunda pazara sunulan ürünler, taklit ve taşıdığı önlemek amacıyla akredite laboratuvar sonuçlarıyla birlikte pazara sunulması gereklidir.
- ❖ Parfüm bitkilerinde üretimden nihai ürüne kadarki bütün aşamalarda ürün kimlik belgesi oluşturulmalı, veri tabanındaki bilgilere kolaylıkla erişim sağlanabilmelidir.

- ❖ Parfüm bitkilerinin işlenmesine yönelik yeni yöntemlerin multidisipliner AR-GE'si yapılmalı, bu amaçla yeni tesis yatırımlarda üretim tekniğine uygun projeler desteklenmelidir.
- ❖ Ticaret yapılan ülkelerde süreçlerle ilgili devletin kolaylaştırıcı etkisi olmalı. Ülkelerin ticari politikalarına göre yol haritaları belirlenmelidir. Ticari ataşeliklerimiz sektörel bazda o ülkenin istatistikî verilerine sahip olmalıdır. Bununla ilgili insan kaynağı ve teknik altyapının devletimiz tarafından oluşturulması gerekmektedir.
- ❖ Uluslararası piyasalarda özellikle parfüm ve kozmetik sektöründe yoğun olarak talep gören türlerin özel ihtisas bölgelerinde yetiştirilmesi ve üretimi teşvik edilmelidir.
- ❖ Uçucu yağlar borsası kurulmalıdır.
- ❖ Üretilen ürün başına teşvik verilmeli, et ve sütte birim başına verilen destek örneğinde olduğu gibi benzer bir destek sistemi uygulanmalı.
- ❖ Uçucu yağ üretim ve distilasyon tesislerinin sertifikalandırılması gerekiyor. Üretim yerlerinin standartlara uygun olması sağlanmalıdır.
- ❖ Desteklerin belirli bir dönemi kapsayacak şekilde önceden duyurulması gerekir. Uzun vadeler için belirlenmeli ve şeffaf olmalıdır. Kurumların orta vadeli strateji ve planlarını bölgelerindeki aktörlerin ulaşabileceği ve bilgi alabileceği şekliyle duyurmaları önemlidir.
- ❖ Parfüm bitkileri sektöründe güç birliği yapabilmek için kümelenme gerekmektedir. Batı Akdeniz bölgesi de bu anlamda kümelenme için önemli bir birikim, altyapı ve tecrübeye sahiptir.
- ❖ Parfüm Bitkileriyle ilgili tek bitkinin görüşüldüğü ve tartışıldığı eğitim/seminerler yapılmalıdır.
- ❖ TÜBİTAK ve kariyer projelerinde Parfüm bitkileri ile ilgili destekler ve çağrılara çıkılmalı ve bölgesel destekler parfüm bitkileri için de verilmelidir.
- ❖ Yerli uluslararası parfüm markası oluşturulması amacıyla konu ile ilgili tarafların bir araya getirilmesi ve devlet tarafından desteklenmesi gereklidir. Milli Parfüm markası için çalışma yapılmamıştır.
- ❖ Parfüm ve kozmetik ürünlerde yerli üretimi ve ihracatı destekleyici kanunlar yapılırken, ithalatı azaltan kanunlar ile yerli üretici korunmalıdır.
- ❖ Uçucu yağ standartları uluslararası ölçüklere göre belirlenmeli, üretim standartları ve prosesleri oluşturulmalıdır.
- ❖ Uçucu yağ ve kozmetik sanayisi altyapı ve üretim olarak devlet olarak desteklenmelidir.

